

VÉGEL LÁSZLÓ: ÚJVIDÉKI TRILÓGIA

Az *Újvidéki trilógia* három regényt tartalmaz: az 1967-ből való *Egy makró emlékiratait*, az 1982-ben kiadott *Áttüntetések*et és az 1989-ben készült *Eckhart gyűrűjét*. Három egymástól szinte mindenben különböző regényt. A Makró-emlékirat egészében a jelen, a most, a pillanat, az éppen-itt-lét megragadása, a második regény múlt és jelen egymásra vetítése, a harmadik példabeszéd, és mint ilyen az időhatárok eltüntetése az elbeszélésben. A Makró egy nemzedéki közérzet és viselkedési minta leírása, az *Áttüntetések* erkölcsi gondok és politikai tapasztalatok próbatétele, az Eckhart-regény a körkörös (misztikus) ismétlődés, az örök visszatérés érzésének kivetítése. A Makró-memoár nyelve szabálytalanságaival eltéveszthetetlenül egyéni, személyes, közvetlen, az *Áttüntetéseké* racionális, átgondoltan visszafogott, a harmadik regény nyelvhasználata és beszédmódja művi, „megcsinált”, és ezért világosan célszerű. A Makró-könyv elbeszélője számára még nem létezik a regényprobléma, hiszen a regénykérdés megoldását az elbeszélés, a leírás, a dokumentálás öröme nyújtja, a második könyv néhány jól időzített technikai fogással gazdagítva hagyományosan regényszerű, az *Eckhart gyűrűje* viszont archaizálásával ironikus, helyenként szatirikus és gúnyolódó, a világnak fűgét mutató nyelvi gesztus.

Három különböző szövegvilág tehát a három regény.

Hogyan áll össze mégis „trilógiává”? Indokolt volt-e a három könyvet egy cím alá venni? A válasz egyértelmű: mindenképpen. Van ugyanis valami, ami a három regényben közös vonás. A világ megértésére való szenvedélyes törekvés. Végel László a világ káoszát látja, a hazugságokból, átkokból, képmutatásokból, álszenteskedésekből meg féltelmekből, szorongásokból, mámorokból szótt káoszt, és ebben a gomolygó ködképből keresi regényeivel a rést, azt a lőrést, amelynek vonalán átlátható, átélhető és megérthető ez a világ. A megértésre való törekvés mellett a megfigyelés a regényíró másik szenvedélye, ami különbözőségük ellenére egybekovácsolja a három regényt.

Aligha kell ki is mondani, hogy hozzám a három regény közül a Makró szól legtisztábban, most újraolvasva is, és talán nemcsak azért, mert ez a regény valóban nemzedéki „protokoll”.

BÁNYAI János

APRÓ ISTVÁN: REGÉNYBRIKETT

Annyit isznak ebben a brikettregényben, mint némely Hemingway-hősök. Vedeik a bort, a sört, a vodkát, a pálinkát. Meg is van rá minden okuk: fiatalok. Nem *eltévedtek*, hanem *eltérítettek*. Kelet-közép-európaiak a huszadik század alkonyán egy olyan társadalomban, amelyben inni még csak lehetett, de cselekedni már kevésbé. És hogy a dolgok még bonyolultabbak – fájóbbak? – legyenek, a regény főhőse nem csupán kelet-közép-európai, hanem ezen belül kis-bácskai gyerek is! Ahol „századok óta úgy prédál bennünket a történelem, mint rossz ivó a jó bort” – hogy még mindig az ivászatnál maradjunk. Persze nemcsak isznak a regényben, hanem álmodoznak, terveznek, dühöngenek; helyel-közzel még szeretkeznek is. Nagyon sok minden előfordul benne, mint egy igazi, vérbeli – nem mint egy vérszegény – regényben. Maga a regény szövete is rendkívül változatos: található benne esszé, vezércikk, bölcsen ironikus eszme-futtatás hétköznapi dolgainkról, történelmi dráma, tévémonológ, novella; végül, de már menet közben is, mindez regénnyé áll, jobban mondva préselődik össze, mert így akarja ezt harmadik könyvében Apró István. A szerző úgy gyúrja az anyagát, olyan magától értetődő könnyedséggel, miként a Terem-

tő gyúrta ama agyaggyurmát, amiből miután lelket lehelt bele, ember lett. Ebből viszont a szerző eltökélt szándéka szerint regény lett. Nagyszerű, jó regény. Olyan, mintha egy szuszra íródott volna, olyan, amibe ha belefogunk, nem lehet letenni, egy ültő helyben elolvassa az is, aki különben már rég beleunt a regények olvasásába. És az, hogy ellenállhatatlanul falatja magát a szöveg, nem mellékes erénye Apró István művészetének, ha már regényírára adta a fejét.

NÉMETH István

KALAPIS ZOLTÁN: RÉGI VÍZIVILÁG A BÁCISKÁBAN
ÉS BÁNÁTBAN
MIRNICS KÁROLY: KISEBBSÉGI SORS
A SZABADKAI KIADVÁNYOK BIBLIOGRÁFIÁJA
(1870–1918)

Kalapis Zoltán újabb művelődéstörténeti könyve, a *Régi vízivilág a Bácskában és Bánátban* című, noha tárgyában a Duna és a Tisza közötti térség és a Bega mente vízszabályozásának történetét göngyölti, tulajdonképpen letelepedésünk krónikáját vetíti elénk. Köztudott, hogy a mocsarak és belvizek lecsapolása tette termővé a Bácska és Bánát nagy részét, és a vízszabályozás és a csatornaépítés megkezdésével párhuzamosan telepítte be Mária Terézia ezeket a vidékeket. Szinte drámába illő, hogy a vízmérnökök, Kiss József, Katona Antal, Beszédes József és Képesy József, majd később Türr István hogyan hadakoznak a bécsi kancelláriával terveik megvalósításáért, s medret szabva a vizeknek, teszik termővé az egykori lápot. Kalapis Zoltán ezúttal is levéltári pontossággal búvárkodik, a művelődéstörténész mindenre kiterjedő figyelmével dolgozik, dokumentál és következtet, bizonyít és magyaráz, föltételez és keresi tételeinek helytállóságát. Munkájában nem nehéz felfedezni a két alaplumhoz való kötődést, a Hírig Dénes szerkesztette *A magyar vízszabályozás története* (Budapest, 1973) és Nikola Petrović magyarul is megjelent *Hajózás és gazdálkodás a Közép-Duna-medencében a merkantilizmus korában* (Belgrád–Újvidék, 1982) című munkákkal való rokonságot. A régész módszerével hozza felszínre az újabbnál újabb adatokat, s könyve kultúrfogantatású szociográfiává válik. Ha tudjuk, hogy Kiss József pontosan kétszáz évvel ezelőtt ásatta meg nagyméretű munkálatainak kísérleteképpen Szivác és Verbász között a lecsapoló árkot, akkor azt kell mondanunk, hogy e könyv is kétszáz éves múltunk áttételes történelemkönyveként is olvasható.

*

Úttörő munkát végez Mirnics Károly *Kisebbségi sors* című könyvében: előbb a statisztikus szólal meg, aki a számok tükrében vizsgálja lélekszámbeli migrációkat, hogy ennek alapján rajzolhassa meg a, sajnos, csak lefelé ívelő grafikongörbét, majd hol a politológus, hol a szociográfus, hol pedig a pszichológus szemével vázolja fel a nemzetiségi sorsot erősen befolyásoló tényezőket, mint amilyen a nemzetiség és a demokrácia, a hatalom és a nemzeti kisebbség vagy az asszimiláció kérdésköre, s jut el oda, hogy a szóránymagyarság állapotából mindinkább a szigetmagyarságig zsugorodtunk. Tézisszerű dolgozatai nyilván nem maradnak visszhangtalanul, s reméljük, ösztönzőleg hatnak újabb hasonló munkák megírására. Maga a szerző tudatosan áll ki a nagy nyilvánosság